

УДК 304.42:338.22.021.1:316.752.4

DOI: 10.37128/2411-4413-2019-10-4

**НАУКОВО-ПРИКЛАДНІ ОСНОВИ
СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЗА
СЕЛОЗБЕРІГАЮЧОЮ МОДЕЛЛЮ
АГРАРНОГО УСТРОЮ ©**

ЖУК В.М.,
доктор економічних наук, професор,
академік НААН,
Національний науковий центр «Інститут
аграрної економіки»,
СІГАЙОВ А.О.,
доктор економічних наук, професор,
Національний технічний
університет України
«Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського»,
(м. Київ)

Надмірне укрупнення самоврядувань і бізнесу протирічить сільському розвитку як з теорії просторової економіки, так і з теорії поведінкової економіки, теорії фіскального федералізму та і протирічить практиці країн, де є сталий розвиток сільських територій. Метою статті є формування науково-прикладних основ сталого розвитку за селозберігаючою моделлю аграрного устрою, з врахуванням поселенських та поведінкових особливостей України, проблеми зростання в країні «порочного кола» аграрної олігархії. Проведено системний аналіз проблем села та аграрної політики в Україні, та завдяки аксіоматичному й гіпотетичному методу, представлено модель сільського розвитку, яка відповідає сучасному соціально-економічному стану національних інститутів та їх можливостям до змін. Зокрема, здійснено аналіз проблем сільського підприємництва й сільської самоврядності. Представлено самоврядність і бізнес-активність сіл за різних моделей. Наведено пропозиції, які формують селозберігаюче підприємництво – економічну, соціальну, екологічну основу сільського розвитку.

Ключові слова: селозберігаюча модель аграрного устрою, сталий розвиток сільських територій, самоврядність, бізнес-активність сіл, галузеве управління.

Табл.: 1. Рис.: 4. Літ.: 16.

SCIENTIFIC AND APPLIED BASES OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT FOR A VILLAGE-PRESERVING MODEL OF THE AGRARIAN SYSTEM

ZHUK Valeriy,
Dr. Sc. (Economics), Professor,
Academician of the National Academy of Agricultural Sciences
'Institute of Agrarian Economics'
National Scientific Center, (Kyiv, Ukraine)

SIHAIIOV Andrij,
Dr. Sc. (Economics), Professor,
National Technical University of Ukraine
«Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute», (Kyiv, Ukraine)

Excessive consolidation of self-government and business contradicts rural development both from the theory of spatial economics and from the theory of behavioral economics, the theory of fiscal federalism, and contradicts the practice of countries where sustainable development of rural areas is in place. The purpose of the article is to create the scientific and applied bases of sustainable development for a village-preserving model of the agrarian system, taking into account the settlement and behavioral features of Ukrainian people, the problem of growing in the country of the vicious circle of the agrarian oligarchy. The system analysis of problems of village and agrarian policy in Ukraine was carried out, and, due to the axiomatic and hypothetical method, a model of rural development was presented, which corresponds to the current socio-economic status of national institutions and their capacity for change. In

particular, the analysis of problems of rural entrepreneurship and rural self-government was carried out. Self-government and business activity of villages according to different models was presented. The proposals, which form village-preserving entrepreneurship - economic, social, ecological basis of rural development, were presented.

Key words: village-preserving model of agrarian system, sustainable development of rural territories, self-government, business activity of villages, branch management.

Tabl.: 1. Fig.: 4. Ref.: 16.

НАУЧНО-ПРИКЛАДНЫЕ ОСНОВЫ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ ПО СЕЛОСОХРАНЯЮЩЕЙ МОДЕЛИ АГРАРНОГО УСТРОЙСТВА

ЖУК В.Н.,

доктор экономических наук, профессор, академик НААН,
Национальный научный центр
«Институт аграрной экономики»

СИГАЙОВ А.А.,

доктор экономических наук, профессор,
Национальный технический университет Украины
«Киевский политехнический институт имени Игоря Сикорского»
(г. Киев)

Чрезмерное укрупнение самоуправления и бизнеса противоречит сельскому развитию, как по теории пространственной экономики, так и по теории поведенческой экономики, теории фискального федерализма, да и противоречит практике стран, где есть устойчивое развитие сельских территорий. Целью статьи является формирование научно-прикладных основ устойчивого развития за селосохраняющей моделью аграрного строя с учетом поселенческих и поведенческих особенностей населения Украины, проблемы роста в стране аграрной олигархии. Проведен системный анализ проблем села и аграрной политики в Украине, и благодаря аксиоматическому и гипотетическому методу, авторами представлена модель сельского развития, которая соответствует современному социально-экономическому положению национальных институтов и их возможностям к изменению. В частности, осуществлен анализ проблем сельского предпринимательства и сельского самоуправления. Представлены модели самоуправления и бизнес-активности жителей села. Приведены предложения, которые формируют селосохраняющее предпринимательство - экономическую, социальную, экологическую основу сельского развития.

Ключевые слова: селосохраняющая модель аграрного строя, устойчивое развитие сельских территорий, самоуправление, бизнес-активность сел, отраслевое управление.

Табл.: 1. Рис.: 4. Лит.: 16.

Постановка проблеми. Натепер очевидно, що збільшення частки великих форм господарювання не сприяє розвитку сільських територій України.

Безперечно, продуктивність в агрохолдингах висока, їх економіка стабільна, але зайнятість сільського населення мінімальна, експортно орієнтоване й побудоване на орендних відносинах землеробство виснажує і без того деградовані ґрунти, тваринництво не розвивається. Відтак, сільським громадам, селянам від такого господарювання зиску немає, лише проблеми.

Проблеми економічні, екологічні і соціальні. Ці проблеми усі розуміють, а ми у своїх дослідженнях додатково загострюємо увагу Верховної Ради, Уряду України, громадськості і на проблеми сільської самоврядності. Адже процеси децентралізації по сільських територіях пішли теж не туди, куди планувалося. Значна частина об'єднаних територіальних громад уже сформована на базі землекористування великих аграрних підприємств. Звісно, за такого економічного, соціального та ще і самоврядного підходу – виглядає проблемним розвиток сільських територій, розвиток сіл і селян. Надмірне укрупнення самоврядувань і бізнесу протирічить сільському розвитку як з теорії просторової економіки, так і з теорії поведінкової економіки, теорії фискального федералізму та і протирічить практиці країн, де є сталий розвиток сільських територій.

У вітчизняному науковому середовищі сформована парадигма, що саме малі форми господарювання є основою сталого розвитку сільських територій. Разом з тим, з нашої точки зору, цю проблему варто розглядати дещо глибше, а саме: в якому середовищі будуть функціонувати і підтримуватись фермери, кооперативи і селянські товарні домогосподарства. Важливою є базова визначеність її моделювання, бачення цього середовища аграрного устрою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зусиллями вітчизняних вчених П.І. Гайдуцького, М.В. Гладія, П.Т. Саблука, І.Г. Кириленка, Г.М. Калетника, В.Я. Меселя-Веселяка, М.М. Федорова, Ю.Я. Лузана та багатьох інших в Україні започатковано реалізацію унікальної аграрної реформи. Ця реформа зламала радянський аграрний устрій та заклала основи розбудови господарювання на приватній власності, ринку землі та сільському самоврядуванні. За результатами наукових розробок цих вчених прийнято десятки Законів України, Указів Президента та Постанов Уряду. Аграрний сектор економіки України зайняв лідируючі позиції у виробництві валової продукції, експорті та надходженні валютної виручки.

Останніми роками в Україні загострились проблеми сталості сільського розвитку, що пов'язується з надмірною агрохолдингізацією, політизацією та криміналізацією обігу землі та бездіяльністю влади і щодо запитів на формування нового наукового забезпечення.

Серед ключових напрямів нового наукового забезпечення аграрної реформи є окреслення чи моделювання розбудови проукраїнського аграрного устрою. Цією проблемою активно займаються вчені НАН України [1] та НААН України [2, 3].

Важливими є напрацювання науковців щодо моделей обігу земель сільськогосподарського призначення [4, 5, 6]. Найбільша частина вчених намагається вирішувати проблеми дисбалансу у формах господарювання, занепаду у селі соціальної сфери, деградації селянства [7, 8, 9].

Ці та інші дослідження формують наукову базу для розбудови нового аграрного устрою України з визначеністю у цьому насамперед сталості сільського розвитку.

Формулювання цілей статті. Метою статті є формування науково-прикладних основ сталого розвитку за селозберігаючою моделлю аграрного устрою, з врахуванням поселенських та поведінкових особливостей України, проблеми зростанням в країні «порочного кола» аграрної олігархії.

Для досягнення мети дослідження автором використано методи і прийоми наукового пізнання. Зокрема, метод індукції, дедукції та абстрагування використано для оцінки напрацювань вітчизняної науки щодо удосконалення засад розвитку аграрного устрою України та формування науково-прикладних основ сталого розвитку сільських територій.

Проведено системний аналіз проблем села та аграрної політики в Україні, та завдяки аксіоматичному й гіпотетичному методу, представлено модель сільського розвитку, яка відповідає сучасному соціально-економічному стану національних інститутів та їх можливостям до змін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Наука безперечно має свою нішу відповідальності за сталий сільський розвиток в Україні.

Зона її відповідальності – формування теоретичних основ для максимального уникнення помилок в стратегічних і тактичних діях влади на цьому шляху. Наукові дослідження мають забезпечити формування не надуманої конструкції, бачення (ми називаємо моделі сільського розвитку), а такої, яка відповідає сучасному соціально-економічному стану національних інститутів та їх можливостям до змін.

Перш за все, така модель повинна враховувати мету та умови сільського розвитку. Так метою розвитку села є забезпечення поведінкових, організаційно-правових й фінансових умов поліпшення якості життя та економічного благополуччя селян. Умови сільського розвитку передбачають: 1) зрозумілу Модель розбудови сільського устрою; 2) врахування стану і зміни національних інституційних особливостей; 3) самоврядність і підприємницьку активність на селі; 4) соціально-економічні реформи розвитку села.

Модель, як усвідомлення того, що ми розбудовуємо, має бути бажаною й зрозумілою селянам навіть за назвою. Саме їх підтримка та безпосередня участь і є локомотивом сільського розвитку, розвитку форм господарювання на селі.

Модель визначає рамкову цілеспрямованість, взаємоузгодженість й цілісність усього спектру реформ (земельної, податкової, форм господарювання тощо). Для законодавчого втілення останніх це своєрідна конституція, «коридор» їх ідеологічної спрямованості.

У 2014 році НААН напрацювала селозберігаючу модель сільського розвитку, яка враховує національну інституціональну базовість поселень (село), традицій (селянської господарки та кооперативної організації). Вона обговорена на зборах Академії і направлена Уряду і Міністерству аграрної політики та продовольства України [10].

Проте з 2015 по 2019 рік влада при втіленні політики сільського розвитку у відповідних законах, стратегіях, концепціях (наприклад: Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад») допустила розмитість цілей та відсутність модельної визначеності. Так, при розробці цих документів була задіяна і Академія. Проте слід визнати, що вітчизняним

науковцям не вдалося переконати зарубіжних радників Міністерства щодо обов'язковості й першочерговості моделювання. Як наслідок, у прийнятих документах Уряду й Верховної Ради України важко зрозуміти, яка модель сільського розвитку закладена і, тим більше, реалізується.

Реформи, які мали б бути складовими єдиної і цілісної конструкції (моделі) проходять самі по собі, не мають ідеологічної захищеності та дискредитуються в угоду чужим для сільського розвитку інтересам. Теперішній стан і земельної, і податкової, і реформи децентралізації немає належного наукового забезпечення та не сприяє розвитку села і селянства. Про реформу форм господарювання говорять виключно в контексті сільськогосподарської кооперації та проблемності господарювання агрохолдингів. Помилково вважається, що вона завершена в Україні на початку 2000-х років.

Без фундаментального усвідомлення не можна збагнути, чому задекларовані владою на перший погляд правильні орієнтири не дають поштовху для розвитку фермерства і кооперації, чому такі реформи орієнтовані на задоволення забаганок аграрної олігархії.

Не зважаючи на всі грантові потуги, селозберігаюча підприємницька основа сільського розвитку в Україні занепадає (рис. 1). За 7 років (2010-2017 рр.) на 10 тис. зменшилася кількість фермерів, з яких вже більше половини працює в тіні, навіть здають свою землю в оренду холдингам.

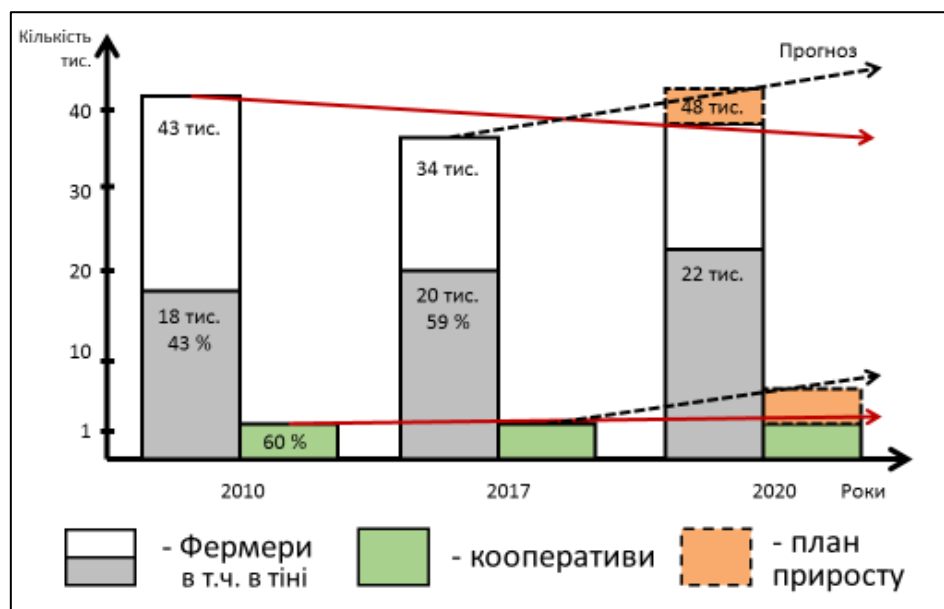

Рис. 1. Поглиблення проблем розвитку сільського підприємництва

*Джерело: побудовано авторами за даними Державної служби статистики України.

Існує величезна проблема з розвитком кооперацій. Зараз рядом експертів лоббіюється проект Закону України, який по суті підлаштовує основи кооперації під агрохолдингові схеми бізнесу. Кооперація, як соціально-економічне явище, спотворюється намаганням впровадити в її основи вертикально-інтегровані схеми роботи великого бізнесу. Мета експертів від олігархії: отримувати надприбуток за рахунок пільгового оподаткування кооперації, прив'язати до себе товарність малих і середніх товаровиробників.

Подібно фермерству й кооперації, держава не формує умов для ефективної роботи і середніх підприємств за розмірами земельних ресурсів у користуванні (рис. 2). Лише за останніх 7 років їх частка оренди землі зменшилась з 83 % до 53 %. Звичайно, на користь агрохолдингів. Середні підприємства продаються олігархам з «селянами-орендодавцями». Власники середніх підприємств не бачать перспектив розвитку в сьогоднішній аграрній політиці. Вони втомлені від земельного рейдерства, поборів місцевих чиновників, монополії переробників й експортерів.

Швидкими темпами падає кількість товарних особистих селянських господарств (і причина не тільки у міграції і старінні сільського населення). У сільській місцевості зменшується ємність ринку для несільськогосподарського підприємництва і т.д.

На наше переконання, ключем до вирішення цих проблем є модельна синергія усіх її реформених складових. Слід сприяти селозберігаючим (проселянським) формам господарювання і податковими приференціями, і бюджетною підтримкою, і відповідною спрямованістю ринку землі та іншим [9, 11, 12, 13]. Це комплексний, системний підхід, без якого неможлива результативність.

Проте за однієї умови: він має «лягти» на інституційну зрілість до реформ самих селян. Ця умова вкрай важлива і для реформи форм господарювання. У селянства слід формувати проактивність до підприємництва: як до особистої справи, так і до контролю бізнесу у селі. Однак, підприємницьку «жилку» у селян неможливо сформувати без формування їх проактивності у самоврядності. За інституціональною теорією, теорією поведінкової економіки та нашими дослідженнями підприємницька організація є наслідковою від організації самоврядницької [14, 15].

Рис. 2. Зміна структури сільськогосподарських товаровиробників за останні 16 років

*Джерело: побудовано авторами за даними Державної служби статистики України.

Проте, запускаючи таку потрібну для України реформу самоврядності – децентралізації, Уряд ігнорував наукове забезпечення. Саме «сільська децентралізація» не отримала ні фундаментальних обґрунтувань, а ні модельної рамковості. Відтак одразу ж за базовою «розмитістю» проявились інтереси політизації процесу, і, що ще гірше в основному об'єднанні територіальні громади почали формувати під землекористування великого агробізнесу. Станом на початок 2019 р. в середньому об'єднуються по 11 сіл, але більшість (55 %) з центрами у містах. Колишні райони розділяються на 1-3 громади. Ба більше, якщо Уряд дотримається власних планів по такому об'єднанню, то послідує об'єднання включатимуть вже по 62 села ((27900 – 9240) : (1172 – 884)). За таких умов про самоврядність селян, а відтак і про їх підприємницьку активність, на відміну від усього цивілізованого світу, Україна забуде.

Рис. 3. Самоврядність і бізнес-активність сіл за різних моделей

* Джерело: побудовано авторами за результатами власних досліджень.

У цілому, ще раз: у цілому, бо поодинокі випадки все ж є, ні бізнес, ні влада у селах не реєструється. Україну чекає занепад сіл і селянства, як це сталося з бригадними реформи 80-х років. Тільки тепер занепад стосується переважаючої більшості сіл (рис. 3). Сільська територія знелюджується, що за теорією просторової економіки неминуче призведе до зниження капіталізації активів, як виробничого, так і природного характеру. Зменшиться продуктивна інвестиційна привабливість (інвестиція з довгостроковою виробничою перспективою), натомість буде створено ґрунт для масової спекуляції землею.

Можна продовжувати, але висновки і так очевидні:

- наявні проблеми ігнорування фундаментальних основ сільського розвитку;
- політика не змодельована та не адаптована до стану національних інститутів;

селами радянської де-юре відсутня, а де-факто реалізується агрохолдингова модель сільського розвитку.

Базові особливості політики сільського розвитку за різних Моделей демонструє таблиця 1. Відмінності очевидні.

Таблиця 1

Особливості політики за різних моделей

Об'єкт політики	Модель	
	Селозберігаюча	Агрохолдингова
Власність на землю, ринок землі:	Для селян, які там живуть і працюють	Для усіх громадян України
Ринок землі під контролем:	Громадсько-державних інституцій Сільської громади	Держгеокадастру України
Об'єднання жителів по:	Селах, сільських громадах	Великих (об'єднаних) громадах
Сільські активи / Влада	Селам	Територіальних (об'єднаних) громадах
Передача в оренду землі:	Від селян – корпоративна	Від усіх громадян – індивідуальна
Пільгове оподаткування	Селозберігаючому підприємництву	Всім с/г підприємствам

* Джерело: побудовано авторами за результатами власних досліджень.

Земля, ринок землі – для усіх громадян України це платформа для спекуляції землею агрохолдингів. Земля, ринок землі мають бути лише для селян, які там живуть і працюють. Так у Європі: хочеш землю – переїжджай і працюй у селі. Пільгове оподаткування має бути лише для селозберігаючого підприємництва, а не для всіх. Хочеш пільги – реєструйся у селі, неси соціальну й екологічну відповідальність. І так далі.

Ні з теоретичної, ні з прикладної точок зору, не забезпечить агрохолдингова модель, яка натеper де-факто реалізується в Україні, сільського розвитку. Адже у 2017 році 66 % бюджетних коштів освоїли лише 17 агрохолдингів. За цією моделлю так «справедливо» розподілені бюджетні кошти і у 2018 році. Так буде і надалі, адже про Модель, як дороговказ до проселянської мети, у жодних нормативних документах не йдеться. Це усвідомлена позиція сьогоднішньої влади. Модельна дезорієнтація маскує грабіж бюджету й сільських територій. Ну хіба можна за таких умов очікувати на сталий сільський розвиток?

НААН у 2018 році черговий раз направила Уряду доповідну записку з пропозиціями щодо подолання можливих кризових наслідків від такої аграрної політики, політики децентралізації сільських територій. Попередньо ці пропозиції були оприлюднені нами у науковій доповіді «Обіг земель сільськогосподарського призначення в Селозберігаючій моделі аграрного устрою України» [6]. Як один із виходів, ми запропонували зорганізувати в об'єднаних територіальних громадах самоврядність селян через надання у них кожному самодостатньому селу виокремленого статусу. У Селозберігаючій моделі такий статус передбачає самоврядно-господарське функціонування села за окремим його статутом. Окрім іншого, цей статус самоврядності забезпечує і таку потрібну для сільського розвитку підприємницьку проактивність селян. Селяни отримують можливість рівних взаємовідносин з державними органами, тими чи іншими бізнесменами, формами господарювання. Натепер, до прикладу, це особливо важливо для:

- сприяння ефективності інвентаризації й обліку навколосільських природних ресурсів (у першу чергу землі) та у контролі дотримання умов їх експлуатації;

- забезпечення реєстрації у селі всіх форм господарювання на своїй території та контролю наповнення ними сільського бюджету;

- подолання кризи орендних відносин і рейдерства, запровадження згоди сільської громади на оренду землі тією чи іншою формою господарювання/бізнесменами, згоди громади села на придбання землі, нерухомості;

- реалізації принципу висування до форм господарювання вимог створення робочих місць, соціального захисту місцевих жителів.

Ці та інші умови формують селозберігаюче підприємництво – економічну, соціальну, екологічну основу сільського розвитку. Звісно, наші пропозиції потребують удосконалення чинного законодавства, але передусім вони потребують прийняття в решті-решт в Україні Селозберігаючої моделі аграрного устрою (або нехай і іншої, але зрозумілої селянам, бажаної для них).

Селозберігаюча модель аграрного устрою передбачає і реформування державного управління. Ми усвідомлюємо, що виходячи з того, що в основному членами профільного комітету в парламенті є представники агрохолдингів і таке представництво наврядчи зміниться в найближчий час, керівництво Міністерства не зможе провадити іншу політику. Відтак, потрібно ініціювати структурні зміни Міністерства. Підкреслюємо: структурні, а не лише кадрові. Як і у розвинутих країнах, Міністерство повинно мати два напрями (на Заході їх називають PILLAR-ами): розвитку сільського господарства і розвитку сільських територій. За другим напрямом організовується і фінансується розвиток та модернізація виробництва, переробка, програми з консолідації землі й інші заходи з формування проактивної націленості селян на самоврядність і підприємництво. Варто звернути увагу, що в розвинутих країнах більше третини Міністерства займається формуванням самоврядної і підприємницької активності селян. Як колись зазначав вітчизняний економіст Чаянов, що головними у їх роботі є зусилля, як «пахарів душ».

У Бразилії взагалі, щоб подолати наслідки агрохолдингізації, створили два Міністерства по селу. Виходячи з вищезазначеного та особливої закостенілості дії в Україні «залізного закону олігархії», відсутності політичної волі по розірванню цього порочного кола, два Міністерства для України – є певним виходом.

Селозберігаюча модель аграрного устрою: прийнята XXVII-м З'їздом фермерів України (2018 р.) і рішенням Ради Аграрного союзу України (2018 р.)

Рис. 4. Підтримка селозберігаючої моделі аграрного устрою України

** Джерело: побудовано авторами за результатами власних досліджень.*

Не зважаючи на певний супротив влади й частини вчених, Селозберігаюча модель аграрного устрою має широку підтримку селян, малого і середнього підприємництва, представників сільських і селищних рад (рис. 4). Наші напрацювання спільні у авторстві з І.Ф. Томичем, Г.В. Новіковим, М.І. Фурсенком [16]. Організації, які вони очолюють схвалили селозберігаючий підхід до сільського розвитку на своїх з'їздах та радах. Це натеper і є вирішальним для подальших досліджень та практичної реалізації Селозберігаючої моделі аграрного устрою.

Висновки. Головною проблемою вітчизняних аграрних реформ є невизначеність виконавчих інститутів влади з моделлю аграрного устрою. Модель, як конструкція бажаних досягнень є дороговказом, ідеологією реформ. Модель задає рамки того, яким має бути сільське підприємництво і сільські території. І, оскільки в Україні існує модельна невизначеність з аграрним устроєм, ми маємо не тільки толерантність до будь-яких форм господарювання (що саме по собі добре), але і олігархічну агрохолдингізацію, роботу бізнесу «в тіні», майже нульову підприємницьку проактивність селян соціальний та екологічний захист сіл.

Селозберігаюча модель розвитку підприємництва і сільських територій відрізняється від фермерсько-кооперативної моделі. Ми називаємо так, бо все має крутитись навколо села. Там живе селянин, там він повинен мати змогу заробляти самостійно і в кооперації, і у наймі. В той же час основою селозберігаючої моделі є саме сільське середовище, нові «правила гри», які усвідомлюються, виконуються і контролюються, як підприємствами, так і селянами. Не тільки державні органи, не тільки керівництво об'єднаних територіальних громад, які наче і близько, але теж далеко від сіл (з центрами і районних містечках), мають бути причетними до сталого розвитку. А саме у селі створюється це середовище, формується самоврядна й проактивна причетність селян до всього, що є на їх території.

В об'єднаній територіальній громаді кожне самодостатнє село функціонує за своїм статутом. Кожне село є причетним до всього, що є на його навколишній території, в тому числі причетне і через трансформації згори до бізнесу.

Серед нагального для таких об'єднань є:

- спільна з державою інвентаризація землі (натепер стан обліку земель сільськогосподарського призначення жахливий. І без селян, громади села цю проблему не вирішити. Невитребувані паї, мертва спадщина, земля в емфітевзисі – все це сільська громада може втратити. А це поповнення їх бюджетів і через оренду, і з операцій купівлі-продажу);

- друге, все підприємництво, яке працює в тому чи іншому селі (орендує землю під контролем громади) саме там має мати юридичну реєстрацію (без цього наповнити сільський бюджет буде вкрай важко);

- третє, сільська громада за підтримки держави перезавантажує усі орендні відносини. І надалі слід, щоб оренда землі, її купівля-продаж узгоджувалась громадою села на предмет сталого розвитку їх сільських територій.

Ці три позиції є нагальними тат такими, що потребують внесення змін до чинного законодавства. Останні конструюються новою селозберігаючою моделлю та вже запропоновані вченими НААН в окремому законопроекті.

Список використаних джерел

1. Українська модель аграрного розвитку та її соціоекономічна переорієнтація: наук. доповідь / О. М. Бородіна, В. М. Геєць, А. О. Гуторов та ін.; за ред. В. М. Гейця, О. М. Бородіної, І. В. Прокопи; НАН України, Ін-т екон. та прогноз. Київ, 2012. 56 с.

2. Аграрний устрій України: наукове видання / за ред. Лупенка Ю. О., Кропивка М.Ф. К.: ННЦ «ІАЕ», 2017. 72 с.

3. Стратегічні напрями сталого розвитку сільських територій на період до 2020 року / Лупенко Ю. О., Малік М. Й., Булавка О. Г. та ін.; за ред. Лупенка Ю. О. та Булавки О. Г. К.: ННЦ «ІАЕ», 2013. 74 с.

4. Лупенко Ю. О. Формування перспективної моделі сільського господарства України. *Економіка АПК*. 2012. № 11. С. 10-14.

5. Ходаківська О. В., Могильний О. М. Моделі обігу земель у забезпеченні сталого розвитку сільських територій. *Сучасні проблеми та перспективи сталого розвитку сільських територій*: зб. матеріалів 16 конгресу вчених економістів-аграрників та Міжнар. наук.-практ. конф. К.: ННЦ «ІАЕ», 2017. 386 с.

6. Жук В.М. Обіг земель сільськогосподарського призначення в селозберігаючій моделі аграрного устрою України: наукова доповідь. К.: Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», 2017. 96 с.

7. Лупенко Ю. О., Кропивко М. Ф. Агрохолдинги в Україні та посилення соціальної спрямованості їх діяльності. *Економіка АПК*. 2013. № 7. С. 5-21.

8. Розвиток форм господарювання в сільському господарстві: проблеми і рішення: Наукова доповідь / Лупенко Ю. О., Месель-Веселяк В. Я., Шпикуляк О. Г. та ін.; за ред. Лупенка Ю.О. К.: ННЦ «ІАЕ», 2018. 54 с.

9. Облікове забезпечення інвестиційної привабливості та безпеки підприємства й аграрної галузі: практичне керівництво / В.М. Жук, Б.В. Мельничук, Ю.С. Бездушна та ін.; за ред. В.М. Жука. К.: ТОВ «Всеукраїнський інститут права і оцінки», Київ, 2013. 88 с.

10. Гадзало Я.М., Жук В.М. Наукові основи розвитку аграрного підприємництва та сільських територій за селозберігаючою моделлю: наукова доповідь. К.: ННЦ «ІАЕ», 2015. 40 с.

11. Методичні рекомендації з аналізу господарської діяльності сільськогосподарських підприємств: практичний посібник / Стецюк Л.С., Жук В. М., Бездушна Ю. С. та ін.; К.: ННЦ «ІАЕ», 2018. 44 с.

12. Методичні рекомендації з облікового забезпечення інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств / Жук В. М., Бездушна Ю. С., Мельничук Б. В. та ін. К.: ННЦ «ІАЕ», 2019. 46 с.

13. Організація обліку відносин власності: навчальний посібник / За ред. Жука В.М. 2-е вид., доп. і перероб. К.: Видавництво ТОВ "Юр-Агро-Веста", 2010. 372 с.

14. Жук В.М. Неформальні інститути селянства у моделюванні реформ та аграрної політики: теорія і практика. *Економіка АПК*. 2017. № 9. С. 5-18.

15. Жук В.М. Теоретичні основи моделювання розвитку сільських територій: біхевіористичний аспект. *Облік і фінанси*. 2017. № 3(77). С.142-150.

16. Концепція розвитку фермерських господарств та сільськогосподарської кооперації на 2018-2020 роки та селозберігаюча парадигма ринку землі / Асоціація фермерів та приватних землевласників України; В.М. Жук, І.Ф. Томич та ін. К.: ТОВ ВП «Едельвейс», 2018. 104 с.

References

1. Borodina O. M., Heiets V. M., Hutorov A. O. et al. (2012). *Ukrainska model ahrarnoho rozvytku ta yii sotsioekonomichna pereoriantatsiia [Ukrainian model of agrarian development and its socioeconomic reorientation]* Kyiv: NAN Ukrainy, In-t ekon. ta prohnoz [in Ukrainian].

2. Lupenko Yu. O. (ed.), Kropyvko M. F. (ed.). (2017). *Ahrarnyi ustrii Ukrainy [Agrarian system of Ukraine]*. Kyiv: NNTs «ІАЕ» [in Ukrainian].

3. Lupenko Yu. O. (ed.), Malik M. Y., Bulavka O.H. (ed.) et al. (2013). *Stratehichni napriamy staloho rozvytku silskykh terytorii na period do 2020 roku [Strategic directions of sustainable development of rural territories for the period till 2020]*. Kyiv: NNTs «ІАЕ» [in Ukrainian].

4. Lupenko Yu. O. (2012). *Formuvannia perspektyvnoi modeli silskoho hospodarstva Ukrainy [Formation of a perspective model of agriculture in Ukraine]*. *Ekonomika APK*, (11), 10-14 [in Ukrainian].

5. Khodakivska O. V., Mohylnyi O. M. (2017). *Modeli obihu zemel u zabezpechenni staloho rozvytku silskykh terytorii [Land-use patterns in ensuring sustainable development of rural territories]*. In *Suchasni problemy ta perspektyvy staloho rozvytku silskykh terytorii: zb. materialiv 16 konhresu vchenykh ekonomistiv-ahrarykiv ta Mizhnar. nauk.-prakt. konf.* Kyiv: NNTs «ІАЕ» [in Ukrainian].

6. Zhuk V. M. (2017). *Obih zemel silskohospodarskoho pryznachennia v selozberihaiuchii modeli ahrarnoho ustroiu Ukrainy [The circulation of agricultural land in the rural-preservation model of the agrarian system of Ukraine]* Kyiv: Natsionalnyi naukovyi tsentr «Instytut ahrarnoi ekonomiky» [in Ukrainian].

7. Lupenko Yu. O., Kropyvko M. F. (2013). *Ahroholdynhy v Ukraini ta posylennia sotsialnoi spriamovanosti yikh diialnosti [Agroholdings in Ukraine and strengthening the social orientation of their activities]*. *Ekonomika APK*, (7), 5-21 [in Ukrainian].

8. Lupenko Yu. O. (ed.), Mesel-Veseliak V. Ya., Shpykuliak O. H. et al. (2018). *Rozvytok form hospodariuvannia v silskomu hospodarstvi: problemy i rishennia [Development of forms of management in agriculture: problems and solutions]*. Kyiv: NNTs «ІАЕ» [in Ukrainian].

9. Zhuk V. M. (ed.), Melnychuk B. V., Bezdushna Yu. S. et al. (2013). *Oblikove zabezpechennia investytsiinoi pryvablyvosti ta bezpeky pidpriemstva y ahrarnoi haluzi [Accounting guarantee of investment attractiveness and safety of enterprise and agrarian sector]*. Kyiv: TOV «Vseukrainskyi instytut prava i otsinky» [in Ukrainian].

10. Hadzalo Ya. M., Zhuk V. M. (2015). *Naukovi osnovy rozvytku ahrarnoho pidpriemnytstva ta silskykh terytorii za selozberihaiuchoiu modelliu [Scientific fundamentals of agrarian entrepreneurship development and rural areas for the rural-preservation model]*. Kyiv: NNTs ІАЕ [in Ukrainian].

11. Stetsiuk L. S., Zhuk V. M., Bezdushna Yu. S. et al. (2018). *Metodychni rekomendatsii z analizu hospodarskoi diialnosti silskohospodarskykh pidpriemstv [Methodological recommendations for the analysis of economic activity of agricultural enterprises]*. Kyiv: NNTs «ІАЕ» [in Ukrainian].

12. Zhuk V. M., Bezdushna Yu. S., Melnychuk B. V. et al. (2019). *Metodychni rekomendatsii z oblikovoho zabezpechennia investytsiinoi pryvablyvosti silskohospodarskykh pidpriemstv [Methodical recommendations on accounting for investment attractiveness of agricultural enterprises]*. Kyiv: NNTs «ІАЕ» [in Ukrainian].

13. Zhuk V. M. (ed.). (2010). *Orhanizatsiia obliku vidnosyn vlasnosti [Organization of accounting of property relations]*. Kyiv: Vydavnytstvo TOV "Yur-Ahro-Vesta" [in Ukrainian].

14. Zhuk, V. M. (2017). *Neformalni instytuty selianstva u modeliuvanni reform ta ahrarnoi polityky: teoriia i praktyka [Informal institutions of the peasantry in the modeling of reforms and agrarian policy: theory and practice]*. *Ekonomika APK*, (9), 5-18 [in Ukrainian].

15. Zhuk V. M. (2017). *Teoretychni osnovy modeliuvannia rozvytku silskykh terytorii: bikheviorystychnyi aspect* [Theoretical foundations of modeling of rural areas development: behavioral aspect]. *Oblik i finansy*, 3 (77), 142-150 [in Ukrainian].

16. Zhuk V. M., Tomych I. F. et al. (2018). *Kontseptsiiia rozvytku fermerskykh hospodarstv ta silskohospodarskoi kooperatsii na 2018-2020 roky ta selozberihaiucha paradyhma rynku zemli* [The Concept of the Development of Farmers and Agricultural Cooperatives for 2018-2020 and the rural-preservation Paradigm of the Land Market] / *Asotsiatsiia fermeriv ta pryvatnykh zemlevlasnykiv Ukrainy*. Kyiv: TOV VP «Edelveis» [in Ukrainian].

Інформація про авторів:

ЖУК Валерій Миколайович - головний науковий співробітник відділу обліку та оподаткування Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки» (м. Київ), доктор економічних наук, професор, академік Національної академії аграрних наук України. e-mail: zhuk@faaf.org.ua

СИГАЙОВ Андрій Олександрович - професор кафедри економіки і підприємництва Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» (м. Київ), доктор економічних наук, професор. e-mail: a.sigayov@kpi.ua

ZHUK Valerij - Chief Researcher of the Accounting and Taxation Department of the National Science Center "Institute of Agrarian Economics" (Kyiv), Doctor of Economics, Professor, Academician of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine. e-mail: zhuk@faaf.org.ua

SIGAJOV Andriy - Professor of the Department of Economics and Entrepreneurship of the National Technical University of Ukraine "Kyiv Polytechnic Institute named after Igor Sikorsky" (Kyiv), Doctor of Economics, Professor. e-mail: a.sigayov@kpi.ua

ЖУК Валерій Николаевич - главный научный сотрудник отдела учета и налогообложения Национального научного центра «Институт аграрной экономики» (г. Киев), доктор экономических наук, профессор, академик Национальной академии аграрных наук Украины. e-mail: zhuk@faaf.org.ua

СИГАЙОВ Андрей Александрович, профессор кафедры экономики и предпринимательства Национального технического университета Украины «Киевский политехнический институт имени Игоря Сикорского» (г. Киев), доктор экономических наук, профессор. e-mail: a.sigayov@kpi.ua

УДК 347.77.028:631.526.32:339.13.001.25 (477)

DOI: 10.37128/2411-4413-2019-10-5

ВИКОРИСТАННЯ ПАЛИВНО-ЕНЕРГЕТИЧНИХ РЕСУРСІВ У АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ ©

ЗАХАРЧУК О.В.,
доктор економічних наук,
старший науковий співробітник,
завідувач відділу інвестиційного та
матеріально-технічного забезпечення,
Національний науковий центр
«Інститут аграрної економіки»
(м. Київ)

Під час вивчення проблем використання та забезпечення сільського господарства паливно-мастильними матеріалами, аналіз їх ринку в Україні, розкрито сучасний с підприємствами. Виявлено місце та результати забезпечення дизельним паливом та бензином сільського господарства України.

Набули подальшого розвитку теоретичні положення щодо використання та забезпечення паливом для сільського господарства, в основу яких покладено енергоефективність матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств з врахуванням досягнень науково-технічного